

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Дивлячись на портрети, які збереглися у шато де Лурп, було ясно, що сімейство Флоресса дез Ессанта колись складалося з плечистих воїнів та грізних рейтарів. Затиснені у старі рами, що ледь уміщували широкі постаті, вони лякали пекучими поглядами, вусами-ятаганамми та округлими арками грудей, що напинали величезні мушлі кірас.

Але то все пращури, а нащадків не видно. Ланцюгові облич цього родоводу бракувало ланок. Одне-єдине полотно перекидало місток, служило стібком, що долав розрив між минулим і теперішнім, — і то було загадкове, лукаве обличчя з рисами мертвотними й виразними, із комами рум'ян на вилицях, із напوماдженим волоссям у розсипу перлів, і виростало воно з жорстких ребер фрези¹ на негнучкій набіленій шиї.

Уже в цьому образі одного з найближчих друзів герцога д'Епернона та маркіза д'О проявився порок збідненого темпераменту, перенасичення крові флегмою.

---

¹ Фреза — тип жорсткого складчастого коміра, схожого на жорно млина, фрези побутували у європейській моді в XVI–XVII ст.

Занепад старовинного дому, вочевидь, відбувався своєю сталою чергою: чоловіки робилися чимдалі більш очевидно жіночними, і ніби щоб пожвавити труд віків, дез Ессанти століттями одружували дітей між собою, марнуючи залишки життєвої сили у кровозмісних союзах.

Від сім'ї, колись такої численної, що її члени населяли ледь не всю територію Іль-де-Франса та Брі, лишився єдиний живий нащадок, герцог Жан, кволий парубок тридцяти років, анемічний та нервовий, із запалими щокми, з холодними сталєво-блакитними очима, прямим тонким носом з широкими ніздрями та сухими тендітними руками.

Під дією якогось своєрідного атавізму останній нащадок нагадував свого предка-мін'йона,¹ маючи таку саму клиновидну, біляву, на диво бліду борідку та загадковий вираз обличчя, водночас і стомлений, і лукавий.

Дитинство його було похмурим. Попри загрозливі жовниці та запеклі лихоманки воно спроміглося за допомогою свіжого повітря і належного догляду подолати поріг дозрівання, а тоді нерви взяли гору, приборкали млявість та апатію хлорозу² і завершили процеси зростання.

Мати, довготелеса, мовчазна та бліда, померла від виснаження. Батька слідом забрала невідома недуга. Дез Ессант тоді саме дожив до сімнадцяти літ.

Про батьків він мав лише жахливі спогади, без вдячності чи прихильності. Батька, який зазвичай мешкав у Парижі, він ледве знав, матір пам'ятав нерухомою й простертою на ліжку у темній спальні шато Лурп. Зрідка чоловік і дружина бачилися, і з таких днів дез Ессант

---

¹ Мін'йон (фр. *mignon*) — тут: фаворит високопоставленої особи.

² Хлорозом називалася форма анемії, коли шкіра набуває зеленкуватого тону, в першу чергу ця хвороба вважалася «дівочою», пов'язаною з гормональними змінами у підлітковому віці.

зберіг пам'ять про безбарвні зустрічі, коли батько та мати сиділи лицем до лица за столиком-геридоном у світлі єдиної лампи із низько опущеним абажуром, бо нерви герцогині не витримували ні світла, ні гамору. Оповите тінню, подружжя ледь обмінювалося кількома словами, а тоді герцог байдуже відходив, поспішаючи скочити на найближчий потяг.

У єзуїтів, до яких Жана відправили навчатися, його існування було світлішим та приємнішим. Отці взялися балувати дитину, розум якої дивував їх. Однак попри всі зусилля вони так і не зуміли прищепити йому дисциплінованого підходу до занять: певними завданнями він захоплювався, на диво швидко опанувавши латину, та на противагу цьому не зміг зв'язати і двох слів грецькою, не виявив жодної схильності до живих мов та показав себе цілковитим тугодумом, коли йому спробували викласти основи природничих наук.

Сім'я мало дбала про нього, батько зрідка навідувався побачитись із сином у пансіонаті: «Добриденень, добривечір, будь чемний, навчайся сумлінно». На літні вакації він повертався до шато Лурп. Поява сина не пробуджувала матері від її марень, вона ледь усвідомлювала його присутність чи споглядала протягом кількох секунд із майже зболеним усміхом, а тоді знову поринала у штучну ніч, що в неї занурювали її спальню щільні штори на вікнах.

Слуги були нудні й старі. Покинутий на самого себе хлопчик у дощові дні гортав книжки, а в погідний полудень гуляв околицями.

Великою радістю було для нього зійти у долину й дістатися Жутіньї, села біля підніжжя пагорбів, що являло собою купку будиночків у вборі солом'яних стріх, пересипаних жмутками молодила і клаптями моху. На вільних луках він лягав у тіні високих жорен і слухав глухий рокіт

водяного млина, вдихаючи свіжий дух річки Вульзі. Бувало, що Жан доходив аж до торф'яників, до чорно-зеленого хутору Лонгвілль, чи видирався на овіяний вітром берег, з якого відкривався безмежний простір. Тут з одного боку лежала долина Сени, що текла собі, скільки сягало око, аж поки зливалася із блакиттю неба, що віддаль змикалося із землею, а з іншого — підносилися на горизонті церкви та вежа Провен і, здавалося, тремтіли на сонці серед позолоченого пилку в повітрі.

Дез Ессант читав чи мріяв, до самої ночі напуваючись самотою. Завдяки роздумам про одне й те саме його мозок зосередився, а досі невизначені ідеї дозріли. Щоразу після вакацій він повертався до своїх учителів більш задуманим та упертим, а вони бачили ці зміни: проникливі й підступні, за ремеслом своїм звиклі зазирати углиб душі, вони не плекали ілюзій щодо цього тверезого й непокірливого інтелекту. Вони зрозуміли, що ніколи цей учень не служитиме для більшої слави їхнього дому, а оскільки його сім'я була заможна і, схоже, не цікавилася його майбутнім, думку про те, щоб спрямувати його до якогось корисного єзуїтам покликання швидко було відкинуто, хоч він залюбки обговорював із ними теологічні доктрини, привабливий тонкощами та казуїстикою, ніхто навіть не мріяв про те, щоб наставити його на шлях служіння ордену, бо попри всі старання його віра лишалася слабкою. Зрештою, з міркувань обережності та остраху перед невідомим, було вирішено дозволити йому вивчати принадні предмети й занедбати інші, щоб цей незалежний розум не відштовхнувся утиски невігласів.

Так він і жив, цілковито всім задоволений, майже не відчуваючи тиску отецького ярма священників, вивчав собі далі латину та французьку і, хоча вивчення теології його програма не передбачала, опанував і цю науку, до якої підступив ще у шато Лурп, доповнившись до бібліотеки